

15. Сисоєнко І. А., Карлюка Д. О., Бембель О. К. Методи та підходи щодо діагностики економічної безпеки підприємства. *Таврійський науковий вісник*. 2014. № 88. С. 345–350.
16. Скриньковський Р. М. Економічна безпека підприємства: сутність, класифікація та система діагностики. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 3. С. 414–418.
17. Сніщенко Р. Г. Економічна безпека діяльності суб'єктів господарювання: методологія оцінки та механізми забезпечення. Автореф. .... Дис. д-ра екон. наук / 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Тернопіль : Західноукраїнський національний університет, 2020. 43 с.
18. Соснін О. С., Пригунов П. Я. Менеджмент безпеки підприємництва. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. 357 с.
19. Хлистул О. А. Формування системи діагностики та управління економічною безпекою підприємств агропродовольчої сфери : дис.... канд. екон. наук : 08.00.04. Харків, 2015. 250 с.
20. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 21.04.02. К., 2010. 44 с.
21. Ярославський А. Формування механізму управління економічною безпекою підприємств. Дис. ... доктор філософії / 051 – економіка. Вінниця : Вінницький національний аграрний університет. 2020. 228 с.
22. Zubko T. The diagnosis of economic security of the enterprise. *Herald of KNUTE*. 2019. № 6. С. 85–92.
23. Stachowiak Z. Teoria i praktyka mechanizmu bezpieczeństwa ekonomicznego znegopństwa : podręcznik is zkolne. Akademia Obrony Narodowej, 2012. 220 p.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
БОГМИ О. С.

ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

**СЕВРІЮКОВА Ю., 1 курс (ОС «магістр») ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Економіка»,
освітня програма «Економіка та безпека бізнесу»**

У статті систематизовано основні підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства». Надано авторське визначення дефініції «економічна безпека підприємства». На основі аналізу визначень поняття «оцінка економічної безпеки підприємства» надано авторське її визначення. Розглянуто зміст, переваги та недоліки індикаторного підходу до оцінки економічної безпеки. Розглянуто основні індикатори оцінки економічної безпеки у розрізі її функціональних складових.

The article systematizes the main approaches to defining the essence of the concept of «economic security of the enterprise». The author's definition of the definition 2economic security of the enterprise» is provided. Based on the analysis of the definitions of the concept of «estimation of the economic security of the enterprise», the author's definition of it is given. The content, advantages and disadvantages of the indicator approach to the assessment of economic security are considered. The main indicators of the assessment of economic security in terms of its functional components are considered.

В умовах глобальних трансформацій й необхідності знаходження Україною «свого місця» в глобальному просторі однією з найважливіших стратегічних проблем, що постають перед нашою країною, є забезпечення економічної безпеки на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Умови українського сьогодення, яким притаманний високий рівень динамізму й непередбачуваності, недобросовісна конкуренція, економічний спад, відставання України від інших європейських країн та вразливість до зовнішніх дисбалансів тощо, актуалізують потребу комплексного захисту життєво-важливих економічних інтересів як країни в цілому, так і підприємницького сектора, як провідного фактору розвитку вітчизняної економіки, від впливу внутрішніх та зовнішніх ризиків та загроз. Особливої гостроти проблемі забезпечення економічної безпеки як країни в цілому, так і вітчизняних підприємств зокрема сьогодні надає фактор збільшення кількості загроз та максимізації рівню їх негативного впливу через триваючу повномасштабну війну з росією та введення воєнного стану на території України.

За таких умов для вітчизняних підприємств важливим є проведення комплексного оцінювання рівню економічної безпеки на основі обчислення обґрунтованої системи індикаторів, що враховують специфіку господарської діяльності конкретного підприємства й дозволяють розробити за її результатами систему рекомендацій щодо зміцнення її рівня.

Теоретико-методичним та прикладним засадам економічної безпекології на мікрорівні й організації безпекозабезпечувальної діяльності на підприємствах присвячено численну кількість праць вітчизняних та зарубіжних науковців, з-поміж яких В. Алькема, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, О. Гребешкова, Б. Данилишин, М. Єрмошенко, В. Кириленко, В. Кредісов, С. Лаптев, Л. Мальюта, Т. Момот, В. Предборський, Л. Тарангул, Л. Шемаєва та ін. Віддаючи належне доробку вказаних науковців відзначимо, що подальшого дослідження потребують питання розробки ефективних інструментів оцінки рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств на основі науково-обґрунтованого переліку індикаторів.

Метою статті є розгляд змісту оцінки та переліку основних індикаторів оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Виходячи з мети дослідження, нами були визначені наступні *завдання дослідження*: систематизувати основні підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства»; надати авторське визначення дефініції «економічна безпека підприємства»; на основі аналізу визначень поняття «оцінка економічної безпеки підприємства» надати авторське її визначення; розглянути зміст, переваги та недоліки індикаторного підходу до оцінки економічної безпеки; розглянути основні індикатори оцінки економічної безпеки у розрізі її функціональних складових.

Триваюча на території України повномасштабна війна з російською федерацією й введення на території України воєнного стану, які зумовили надвисокий рівень нестабільності економічної ситуації й не бачене до цих пір збільшення кількості ризиків та загроз не лише для життєдіяльності, але й для самого існування як ніколи раніше актуалізує для вітчизняних підприємств проблематику формування, підтримання та зміцнення власної економічної безпеки.

Ефективне розв'язання проблематики формування, підтримання та зміцнення рівня економічної безпеки вітчизняними підприємствами зумовлює доцільність вивчення сутності поняття «економічна безпека підприємства».

Вивчення наукової літератури з проблем економічної безпеки підприємств [1-10] дозволило встановити відсутність й дотепер загальноприйнятого трактування змісту досліджуваної дефініції, натомість кожний автор намагається надати власне визначення економічної безпеки підприємства.

На основі проведеного аналізу трактувань економічної безпеки підприємства нами виділено основні підходи до визначення її сутності та змісту:

– захисний підхід – як стан захищеності економічних інтересів підприємства від загроз, який дозволяє своєчасно усувати загрози чи ефективно їм протистояти (цьому підходу віддають перевагу більшість науковців);

– підхід «мінімізація втрат» – як забезпечення контролю підприємства над власністю та мінімізації його втрат. Вважаємо, що за такого підходу акцент ставиться на політико-правовій та силовій складових економічної безпеки (правовий захист, охорона комерційної таємниці), не враховуючи інші її складові;

– ресурсний (ресурсно-функціональний) підхід – як стан ефективного використання економічних ресурсів підприємства. Вважаємо, що цей підхід лише частково розкриває зміст економічної безпеки, адже ігнорує вплив на її рівень зовнішніх можливостей та загроз;

– підхід «стійкість та розвиток» – як збалансований стан системи, який забезпечує подальший стійкий розвиток підприємства в умовах внутрішніх та зовнішніх загроз. Не можна не погодитися, що рівень економічної безпеки пов'язаний з такими параметрами діяльності, при яких можливе не лише виживання підприємства, але й його гармонічний розвиток;

– цільовий підхід – як стан економічної системи, за якого забезпечується досягнення її цілей. Вважаємо, що за такого підходу увага зосереджується лише одному з сутнісних аспектів економічної безпеки підприємства;

– гармонізаційний підхід – як міра гармонізації економічних інтересів підприємства з інтересами його стейкхолдерів. На нашу думку, вказаний підхід не враховує вплив на економічну безпеку сильних та слабких сторін, загроз та можливостей підприємства, не розкрито також, що являє собою вказана «міра гармонізації»;

– управлінський підхід – як сукупність управлінських дій щодо забезпечення стабільної діяльності підприємства. Вважаємо, що цей підхід, насамперед, розкриває зміст поняття «забезпечення економічної безпеки підприємства», ігноруючи сутнісні характеристики досліджуваної дефініції.

На нашу думку, найбільш повно розкриває сутність та зміст економічної безпеки підприємства захисний підхід, який робить акцент на попередженні виникнення чи мінімізації негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз як передумови повноцінної реалізації пріоритетних економічних інтересів підприємства й забезпечення стійкого функціонування економічної системи відповідного підприємства в динамічних умовах зовнішнього середовища.

Відтак вважаємо, що економічна безпека підприємства являє собою стан захищеності економічної системи підприємства від несприятливого впливу змін зовнішнього й внутрішнього середовища, що передбачає попередження виникнення загроз та небезпек, мінімізацію їх руйнівного впливу та своєчасне усунення за допомогою результативного використання економічного потенціалу й зовнішніх можливостей, що уможливорює стійкість життєдіяльності та сталий розвиток підприємства на перспективу.

При цьому метою економічної безпеки підприємства є створення сприятливих умов для ефективного функціонування та стабільного розвитку підприємства.

Відзначимо, що застосовуючи системний підхід до трактування підприємства, стає очевидним, що в сфері забезпечення економічної безпеки підприємства актуальною є оцінка стану і параметрів економічного процесу та економічної системи підприємства й розробка на цій основі комплексу профілактичних заходів, рекомендацій і процедур, спрямованих на поліпшення цього стану, попередження негативних для його функціонування ситуацій у важкопрогнозованому середовищі господарювання [1, с. 27]. Отже можна констатувати, що одним з важливих етапів процесу забезпечення необхідного і достатнього рівня економічної безпеки підприємства виступає оцінка її рівня за основними індикаторами й комплексна (інтегральна) оцінка. Відтак, вважаємо за доцільне розглянути трактування змісту поняття «оцінка економічної безпеки підприємства» в науковій економічній літературі (табл. 1).

З табл. 1 можна зробити висновок, що оцінка економічної безпеки є інструментом виявлення слабких місць та загроз економічній системі та процесам підприємства на основі обчислення обраного переліку показників-індикаторів по кожній функціональній складовій економічної безпеки, що створює засади для раннього реагування й своєчасних змін параметрів провадження господарського процесу підприємства, а відповідно, виступає передумовою забезпечення, трансформації та зміцнення його економічної безпеки.

Зміст поняття «оцінка економічної безпеки підприємства»

Автор	Рік	Зміст поняття «оцінка економічної безпеки підприємства»
Гічова Н.	2010	діяльність яка визначає необхідність та характер подальших антикризових заходів [2]
Козаченко Г., Погорелов Ю.	2015	сукупність прийомів та способів вимірювання рівня економічної безпеки, яка базується на використанні відповідного інструментарію та виступають підставою прийняття управлінських рішень в сфері забезпечення економічної безпеки підприємства [5]
Пазєєва Г.	2017	складна багаторівнева ієрархічна та поліструктурна система, яка включає в себе комплекс дій по виявленню, та визначенню причин відхилень від встановлених норм захищеності бізнес-процесів підприємства та своєчасного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, які забезпечуються системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно-технічного і соціального характеру [6]
Пилипенко Н.	2017	конкретний вираз сукупності економічних параметрів підприємства, які характеризують здатність підприємства забезпечити стійкий розвиток як у поточному періоді, так і на перспективу [7]
Алькема В., Кириченко О., Пазєєва Г.	2019	вихідний базис забезпечення економічної безпеки, що передбачає цілеспрямоване оцінювання рівня кожної зі складових економічної безпеки підприємства, подальших напрямів та перспектив розвитку на засадах бізнес-індикаторів для ухвалення ефективних управлінських рішень, спрямованих на розвиток підприємства [1, с. 35]

Зазначене можна узагальнити у вигляді механізму оцінки рівня економічної безпеки підприємства (рис. 1).

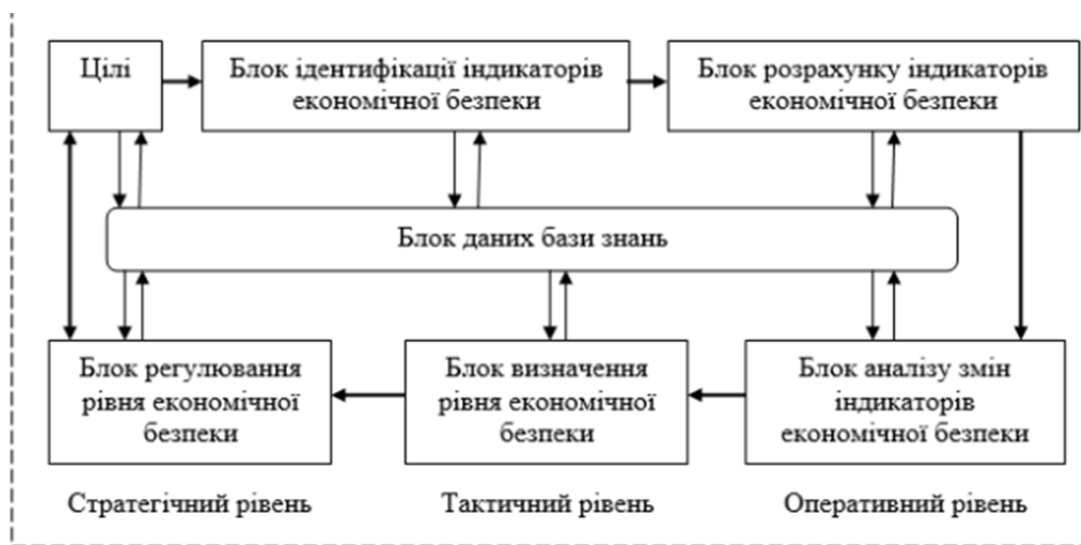

Рис. 1. Механізм оцінки рівня економічної безпеки підприємства [8, с. 194]

Свою чергою, індикатори економічної безпеки являють собою комплекс параметрів за якими можна зробити висновок про її рівень на підприємстві.

Вони розглядаються як показники, що мають граничні значення й характеризують діяльність підприємства в різних функціональних областях, що відповідають певному рівню економічної безпеки [3, с. 69].

При цьому, в теорії економічної безпеки методологія аналізу та оцінювання економічної безпеки з використанням показників-індикаторів є найбільш розробленою та презентованою й полягає у встановленні рівня економічної безпеки за результатами порівняння фактичних значень показників-індикаторів з їх граничними значеннями. Відхилення фактичних значень від граничних визначають рівень економічної безпеки: чим значнішим є відхилення, тим нижчим рівень економічної безпеки [5].

Відзначимо, що індикаторний підхід до оцінки рівня економічної безпеки підприємства є простим у використанні, коли не виникає складнощів в оперативності розрахунків та обґрунтуванні висновків.

Поряд із цим, слід констатувати відсутність й до сьогодні чіткого наукового обґрунтування доцільності включення в процес оцінки тих чи інших індикаторів, адже з рівною мірою можуть використовуватися різні сукупності індикаторів, при цьому слід обирати індикатори з урахуванням їхнього взаємозв'язку. Присутня також суб'єктивність у визначенні порогових значень індикаторів економічної безпеки підприємства та потреба у визначенні коридору відхилень значень фактичних показників-індикаторів від їх граничних значень [5; 10].

Саме тому повністю погоджуємося з Н. Пилипенко, що розроблення системи індикаторів економічної безпеки підприємства є складною методологічною проблемою, оскільки їхня кількість і якість повинні бути достатніми для того, щоб завчасно й адекватно сигналізувати про виникнення і розвиток дестабілізуючих тенденцій, і одночасно не обтяжувати систему економічної безпеки, яка створена для оперативного реагування на можливі загрози [7].

Найбільш типові показники-індикатори оцінки основних функціональних складових економічної безпеки підприємства наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Типові показники-індикатори оцінки функціональних складових економічної безпеки підприємства

Складова	Перелік показників-індикаторів
Фінансова складова	1. Надлишок або нестача: - власних оборотних коштів - власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел формування запасів - загальної величини основних джерел формування запасів
	2. Показники рентабельності (прибутковості)
	3. Показники ділової активності
	4. Показники фінансової стійкості
	5. Показники ліквідності та платоспроможності
Інтелектуально-кадрова складова	1. Коефіцієнти плинності та постійності кадрів
	2. Коефіцієнт співвідношення висококваліфікованих та кваліфікованих працівників
	3. Продуктивність праці
	4. Фондоозброєність праці
	5. Коефіцієнт трудової дисципліни
	6. Коефіцієнти обороту з приймання та вибуття
	7. Укомплектованість підприємства кадрами
	8. Коефіцієнт випередження
	9. Коефіцієнт втрат робочого часу
Техніко-технологічна складова	1. Рівень прогресивності технологій та продукції
	2. Рівень технологічного потенціалу
	3. Фондовіддача та фондомісткість
	4. Термін оновлення основних засобів
	5. Коефіцієнти вибуття та оновлення основних засобів
	6. Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання
	7. Коефіцієнт браку
	8. Рентабельність основних засобів
	9. Частка продукції, що має встановлений сертифікат якості
	10. Коефіцієнти зношення та придатності основних засобів
	11. Коефіцієнт виробничої потужності
	12. Коефіцієнт реальної вартості майна
	13. Частка витрат на покращення якості в загальновиробничих витратах

Складова	Перелік показників-індикаторів
Політико-правова складова	1. Питома вага договорів підприємства, за якими відкрито судові справи, у загальній кількості господарських договорів підприємства
	2. Питома вага одержаних штрафних санкцій у загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства
	3. Питома вага сплачених штрафних санкцій у загальній сумі зобов'язань за господарськими договорами підприємства
	4. Частка витрат на юридичне забезпечення діяльності підприємства в загальній структурі його витрат
	5. Коефіцієнт якості юридичних послуг
	6. Коефіцієнт юридичного менеджменту
Інформаційна складова	1. Коефіцієнт повноти інформації
	2. Коефіцієнт точності інформації
	3. Коефіцієнт досвіду роботи персоналу
	4. Продуктивність інформації
	5. Коефіцієнт інформаційної оснащеності
	6. Коефіцієнт правової захищеності інформації
	7. Коефіцієнт програмної захищеності інформації
	8. Коефіцієнт досвіду роботи персоналу в сфері інформаційної безпеки
Екологічна складова	1. Коефіцієнт безпечності продукції
	2. Коефіцієнт «екологічного баласту»
	3. Коефіцієнт раціонального використання відходів
	4. Рентабельність продукції з відходів
	5. Коефіцієнт перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин в атмосферу
	6. Ступінь забруднення довкілля
	7. Показник природоохоронної діяльності
Силова складова	1. Коефіцієнт безпеки транспорту
	2. Коефіцієнт захищеності майна та персоналу
Енергетична складова	1. Енергомісткість
	2. Коефіцієнт енергоефективності
	3. Коефіцієнт корисного використання енергії
Інноваційна складова	1. Коефіцієнт раціоналізаторської активності
	2. Коефіцієнт фінансування інноваційної діяльності (коефіцієнт інноваційного зростання)
	3. Частка впровадження нових інноваційних видів продукції (коефіцієнт інноваційної продукції)
	4. Частка доходу від використання інтелектуальної власності
	5. Кількість інноваційних підходів, які використані у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі
	6. Коефіцієнт забезпеченості інноваційним устаткуванням

Примітка. Джерело : Складено з урахуванням [3; 4; 9; 10]

Відзначимо, що наведений в табл. 2 перелік індикаторів оцінки рівня економічної безпеки може змінюватися залежно від галузевою спрямованості й специфіки діяльності конкретного підприємства.

Висновок. В цілому варто зауважити, що нагальна необхідність формування та зміцнення економічної безпеки вітчизняних підприємств зумовлена, насамперед, надвеликим збільшенням загроз їх існуванню та розвитку внаслідок триваючої повномасштабної війни в Україні. Тож актуальною проблемою є розробка результативних методик оцінки рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств на основі науково-обґрунтованої системи індикаторів, що є важливою умовою формування й запровадження рекомендацій щодо забезпечення та зміцнення економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Алькема В. Г., Кириченко О. С., Пазєєва Г. М. Діагностика економічної безпеки підприємства (на матеріалах транспортно-експедиційних підприємств України) : монографія. К. : Університет «КРОК», 2019. 328 с.

2. Гічова Н. Ю. Діагностика та підвищення економічної безпеки підприємства : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04. Дніпропетровськ : Б.в., 2010. 20 с.
3. Іванілов О. С., Дмитрієва О. І. Методи оцінки рівня економічної безпеки промислових підприємств. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2018. № 21. С. 67–83.
4. Іпполітова І. Я., Сичова А. О. Методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 28. С. 96–101.
5. Козаченко Г., Погорелов Ю. Оцінювання економічної безпеки підприємства: аналіз основних підходів. Репозиторій Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка. 2015. URL: http://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/1301/1/Козаченко_Погорелов_Підходи.PDF.
6. Пазєєва Г. М. Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємств (на матеріалах транспортно- експедиційних підприємств України) : дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02. Київ, 2017. 291 с.
7. Пилипенко Н. М. Розвиток методичних підходів до оцінки економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5953>.
8. Судакова О. І., Попова В. В., Медведовська Т. П., Мещеряков О. С. Діагностика в системі управління економічною безпекою підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 13. С. 192–195.
9. Ткаченко А. М., Резніков О. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2010. № 1. С. 101–106.
10. Шило Ж. С., Кречко М. Ю. Методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства: підходи до оцінювання та забезпечення економічної безпеки. *Вісник НУВГП. Економічні науки*. 2022. № 2 (98). С. 278–288.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
БОГМИ О. С.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

**ЯЦИНА А., 1 курс (ОС «магістр») ФЕМП ДТЕУ,
спеціальність «Економіка»,
освітня програма «Економіка та безпека бізнесу»**

Стаття присвячена дослідженню ключовим аспектам оцінки економічної безпеки підприємства. В статті досліджено концептуальні підходи до визначення категорії «економічна безпека підприємства». Відображено структуру економічної безпеки підприємства, структурно-логічну схему оцінювання економічної безпеки підприємства. Надано приклад інтегральної оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

The article is devoted to the study of the key aspects of the assessment of the economic security of the enterprise. The article examines conceptual approaches to defining the category «economic security of the enterprise». The structure of the economic security of the enterprise, the structural and logical scheme of evaluating the economic security of the enterprise is reflected. An example of an integrated assessment of the level of economic security of an enterprise is given.